

Luriwinaka yatiyawi

Aka 2021 maranxa nayriri suxta phaxsinaka sarakipanxa, COVID-19 ñanqha usuxa juk'ampi miratatasina jaqi jiwarayaskakina. Taqi akapachanxa, aka usuxa niya chhaqkasinxaxa wasitatawa wali ch'amamp kut'aniraki, ukampirus wali turkakipata kastanakampiwa ñanqhachaski. Ukhamasinxa, aka vacunajisktana ukawa wali yanapt'awayi. Ukampirusa, aka qullaxa jach'a qullqini markanakakiwa wali alantapxi, ukatwa walja markanakawa jani aka qullani uñjasiwayapxi, ukhamata aka ñanqha usuta jark'aqasiñata qhiparu sayt'ata uñjasipxi.

Ukhampachansa, jani kunankatsa uñjasiwi jilpacha akhama ñanqha usu taypina uñjasiwinsti, taqi markpachawa qullqi yänaka apnaqañanakaxa nayraqataru sartayasipki. Ukampirusa, markanakaxa janiwa mä amuyumpiki irnaqapkanti, ukhamatwa kawkir markati wali qullqiniki ukanakawa jupanakawa walpini nayraru sarantapxi. Mayjatsipansa, kawkiritix jichhak yanakana qullqi yatiqasipki uka markanakawa qhiparu kipstapaxi. Mä qawqha suma irnaqiri markanakawa aka pacha chäni ukhamaraki jani turkakipata yänaka nayraru apsupxi, ukatsti jan turkakipata yanakan chanipa juk'ampiru puriwayi, janira covid utjikapns ukhama. Ukhamipanxa, qullqi chani iraqawi ukax waljaruwa puriwayi khä suma yanaka irnaqiri markanakanxa k'añaskunakan apnaqawina chanipaxa, aljawinaka jarq'antaña ukanakawa aka pacha markanaka lakiña mayt'awayi.

Jan sipans, nayrankiri qullqi kamachayiri utanakax qullqi yanapt'anaka pachpaki katxasispkäna, kunalykuti chani jilxatatapax mä juk'apachatakinwa. Qullqi yanapt'awixa wasitata juk'at juk'at qalltxasinxaja, chani irxatawi, iraqtawi juk'ampixanwa, qullqi aljaña alañanakasa janiwa kunaktasa yatisipkanati, ukhamaraki qurina chanipasa chiqanchatanwa, kunjamat'i ukaxa imata yanakawa. Ukhamaraki, qullqi chani ratuki iraqawinaka pachasiñanakasti qullqi manunaka chanipa wali irxatawayi, jichhaki uñstaskiri qullqi kamachayirinakasti chiqa sartasipasti janirakiwa

utjkanati ukhamaraki markasti jan waliruwa purispa ukhama uñjayaspäna. América del Sur qullqi kamachayirinakatakisti janiwa walikaspänti.

Aka pachan wali sartiri qullqi kamachayirixa jan turkakipata yänakanak chanipa Bolivia markata apayatanaka minerales, soya, gas natural ukanakana irxatayawayi. Ukhamasinxa, cuenta corriente ukanxa qullqi jilarakiwa suxta mara sarxipana kunalaykuti anqa markanaku apayawinakasa, anqa markanata qullqi apayanitanaka ukanakampi jilti, ukanakasti imata yanakarusti janirakiwa wali jariyataxanti. Cuenta financiera ukansti, manu qullqi uchantawayi ukhamata yaqha markanakana qullqi irantañawinakaxa waljaruwa puriwayi qhipiri apnaqawinakana sipansa. Tukuyxañataki, anqa jach'a manusti phuqasikiwa qullqi utjkipana.

COVID-19 ñanqha ususti aka markasana jalluqallta 2020 – achuqa 2021 phaxsinakana uñstawayi ukhamaraki -qasawi-willkakuti phaxsina 2021 payiri, kimsiri ñanqha usu Bolivia markana uñstawayi. Ukat sipansa, akniri markampi chhijllata p'iqinchiristi nayriri jan jaqimpi chhijllata irpirita sipansa, qullqichawinaka, kamachinaka ukhamaraki k'umaraña kamachinaka, jutiri ñanqha usunaka juk'amp suma apnaqawayi. Jan utjkipans khä anqa markanakana, tests ukanakas waljarakiwa alawayi, ukhamaraki usuta jark'aqasiña lurawinaka apasiwayi.

Taqi akanakasti, jan taqinina ch'amampi sartawipa markax wasitata qullqi yänaka apnaqäwi markax nayraru apsuwayi jan qullqi chani iraqawi axsaraña utjkipana.

Markampi chhijllata apnaqawipanxa walja aski kamachinaka utt'ayi markaru naryraru apsuñtataki. Achuqa phaxsina BCB ukhamaraki MEFP Programa Fiscal Finaciero (PFF) 2021 uka kamachi qillqantawayapxi, ukasti qullqi apnaqäwi chimpuntawayi. Aka kamachisti jiliri irpiri Luis Alberto Arce tatampiwa lurawayapxi, ukampisti

marka irnaqirinakax yanakanaka ch'amanchani taqi markachirinakaru yanapt'ayañataki.

Ukhamipanxa, qulqi apnaqawi kamachixa wali suma uñakipatanwa. Amtata, jani amtata wakinakawa utt'asiwayi yänaka ratuki qullqinchawi katxasiñataki ukhamaraki qullqi manunaka churawi yanapt'añataki. Ukhamarusa, aka lurawinakaxa qullqi utanakana qullqi irnaqawinakapa, iraqawayi ukhamaraki yänaka aljaña taypina yatiyäwinaka juk'aru kipstayi ukhamaraki qullqi apnaqawi nayraru mistsuufapataki yanapt'awayi. Uka pachparusa, jil'iri qullqi apnaqiri wasitata jil'iri qullqi mayt'irjama sayt'awayi kunarsati utt'ayata chaninakaxa jilaru purxi ukja, kunalaykufi khä 2020 maranxa juk'aruwa puritayna jan kunanktsi markan apnaqawi, jaqinak apnaqawi ukhamaraki ñanqha usumpi yat'iwu utjkana ukja. Uka laykuwa kha Entidades de Intermediación Financiera (EIF) utanaka janiwa aka yanapa suma apnaqapkataynati, jan sipans yanapanaka iraqataru jikippxatayna ukhamaraki manunaka irxatataru churapxatayna (ch'ampha askichaña) yaqha EIF utanakaru.

Ukjarusa, qullqi irantaña siqinakax pisiru tukuwayi anqa markanakana, ukhamaraki siqinaka manqharu bonos soberanos apkataswayi inaki markana yänaka apnaqawi ch'amanchañataki. Maysansti, Fondo para Créditos, Productivo ukhamaraki Vivienda de Interes Social (CPVIS) uksa tuqitaki, ukanakana utjawipasti walja urunakmpiwa yapt'asi kunalaykufi jasakinwa qullqi apnaqawi uksaru yänaka uchantaña. Ukhamaraki yänaka ratuki qullqinchaña markan yänaka apnaqawi, ukhamaraki mant'aña yanaka yapt'awi MN ukana inaki yanapat'awinakampi jasachi.

BCB jach'a qullqi utan lurawinakapax juk'ampi ch'amanchatanwa kunalykufi ñanqha usu ukhamaraki kha jan jaqimpi chhijllata jan wali qullqichawi kamachinakapa ukhamaraki jan wali apnaqawinaka quñachanwa. Ukhamaraki khä jan markampi chhijllata apnaqir'ina jan wali jach'a akapacha qulqichawi irnqawi kamachinakanapa apnaqirinakana chanipa iraqañataki, ukampirusa jan wali apnaqañawa utjäna.

Ukhamsipansa, yaqha markanakan qullqi aljaña alañaxa pachpakiskanwa kunalykufi chani irxatawi, iraqtawi aka suyuna utjana ukhamaraki jan kunasa yatiskanati jan jaqimpi chhijllata yänaka kamichinaka luratapata layku. Aka markan jan ufixtiri chanipasti kusakinawa ch'uxña qullqi chanipa utt'ayañataki, ukhamaraki qullqi chani iraqawi katxasiñataki, ukhamaraki qullqi apnaqawi aqantayañataki, ukhamaraki markasa qullqi yänaqa aqnaqawi katxasiñataki.

Ukjarusti, BCB jach'a qullqi utasti wasitampi achuqawi tuqiru qullqi churasa kha Empresas Publican Nacionales Estratégicas ukanaru ukhamarak manu phuqawi sayt'aña, manu phuqawi yaqha urutaki jichha pacha kamichi utjki ukampi ch'amanchawayi. Jil'iri qullqi apnaqiristi qullqi may'iwu pay'iri qullqi apnaqiri utanakaruwa churawayi contratos aka markan yanakapa turkakipawi utt'ayañataki Sustitución de Importaciones (SIBOLIVIA) ukanakampi nayraru sartañapataki. Ukhamarusa, taqinuruwa Juana Azurduy qullqi mayt'awimpi yanapt'awayi.

Bolivia markan qullqichawipaxa mayampiwa nayraru sartaski kunalaykufi walja ch'amanchawi kamachinakawa apasiwayi. Qulqichawi apnaqañasti qhiparatawa uñjasina 2020 marana kunalaykufi ñanqha usu utjkipana janiwa awtunakasa utjkanati ukhamaraki jaqiru yanapt'aña kamachinakaxa janirakiwa utjkanati. Indicador Global de Actividad Económica ukasti chaninanakana tantachatanakaxa 5,2% puritayna -sasawa uñicht'ayi, ukhamipanxa qullqichawi kamachixa nayraru sartaski. Yapumpi uywampi irnaqirinaka, Amparampi yänaka luririnaka, Utjasifia uta lurawinaka waqi apsuñananksti ukhamaraki Astawi, Yatiykupa wali jiltawayi, nayriri pusi phaxsinakan 2020 marana sipansa Qullqi iraqaña tuqinxaxa, qullqi markachirinakakataki irantaña lurawinakapaxa wali askinwa qulqi irantaña mayiñana manqhina ukhamaraki aljaña jilt'irinakaxa kusaspawa anqa marka alaña aljañanakataki.

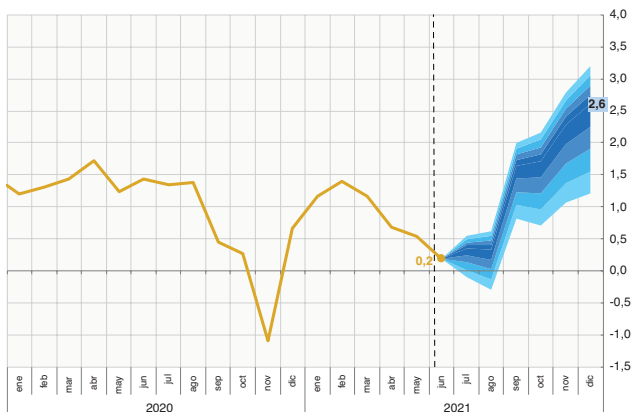
Qullqi chani iraqawi juk'arukiwa katxasiyasi yänakanaka aljaña alasifñawa utjkipana kunalykufi qulqichawi irnaqaña apnaqañaxa COVID-19 ñanqha usuta kutstaski ukhamaraki jan jaqimpi chhijllata irpiririna jan wali apnaqawitanakampi. Ukanakampixa qullqi chani iraqawisti Marat'aqa phaxsina juk'aruwa puriwayi, IPM Chinuqa phaxsina 2021 jiskäna sipansa, juk'aruwa puriwayi.

Pas'iri suxta phaxsinakanxa 2021 maranxa, anqa markanakana mayj'tawinakaxa kunjamaya sartchini ukhamaruwa apnaqatani. Ukanakasti jan kunatsa yat'iwu ukhamarakiwa. 2021 tukuya maratakixa chani irxatawinakax chiqarst'asipanxa, qullqichawi apnaqawinaxa janiwa pachpaki sartakaniti, jan sipans America del Sur markanakaxa jan walt'awinaka uñjapxani. Aka pacha qullqi chani iraqawinaxa juk'ampiniwa kunalykufi yänakana chanipaxa mä juk'ataki kamachinakaxa wali ch'amt'ayataniwa. Jan sipansa, jach'a qullqi utanakax qullqi apnaqawikanapax pachaparuki jilaspa, ukawa munasi. Tukuyxañataki, jan turkata yänakanakan chanipa sumaki sartaspan, ukawa munasi, ch'iar qhusu uma chanipa askichawimpi

kunakykuti jutir maranakanxa juk'aru jan sipans yänaka aljawi juk'at juk'at chhaqaña amtanakawa utji.

Bolivia markpachana, qullqiyänaka apnaqañaxa wali kusapuniwa sartayataski jan unxtiri jach'a akapacha yänaka irnqawimpi, kunjamati pasiri phaxsinakaxa apnaqataski ukhama. Aka Producto Interno Bruto (PIB) satäki markasanxa jilxatpachaniwa kuntixa uka PFF 2021 jiski ukhamarjama; kunjamati sector extractivo jupanaka wali suma sartawipata qhipirita sipansa ukhamaraki qullqi markachirinanakataki irantaña lurawinakapansa. Kuntixa, aka jilxatawinakaxa usuta jark'aqasiña kamachinaka nayraru sartawipampi markan ukhamaraki aka suyumpi mantataniwa. Ukhamaraki, qullqi chani iraqawi 2021 tukuyataki 2.6%, mä 1,2% y 3,2%. puriñapa munasi.

Uñjata ukhamaraki jaqt'ata qullqi chani iraqawi (mä qawqha ch'aqa)



Qillqata qallta: Banco Central de Bolivia
 Jisk'a qillq'anaka: Markasana qulqichawi apnaqaña uñicht'awi

Akhama uñjaskasinsti, yänaka apnaqañasti jach'a kamachanakarjamawa, kunti wali suma markasaru yanapt'ki, ukhamarjamawa sarantayataskani. Ukampirusa, kunarsati jani walt'aña purinisa ukarsaxa, nayrapachjama, kunti wakt'ataki, BCB ukankirinaxa kunti kamachinaka qillqataki ukhamarjamawa sarantayani, ukhamata qullqisa jani ch'anipa iraqañapatai, ukhamata markasaru wali sarantayañani.